

O‘Z-O‘ZINI RIVOJLANTIRISH - BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KREATIV SALOHIYATNI OSHIRISHNING OMILI

Jizzax davlat pedagogika universiteti
Ravshanova Gulnoza Asqar qizi

Annotatsiya: Zamonaviy ta'lim tizimining dinamik rivojlanishi bo'lajak o'qituvchilardan nafaqat bilim, balki doimiy o'z-o'zini takomillashtirish va ijodiy yondashuv qobiliyatini talab qiladi. Ushbu tadqiqot o'z-o'zini rivojlantirish jarayonining bo'lajak o'qituvchilarda kreativ salohiyatni shakllantirishdagi asosiy omil sifatida ahamiyatini nazariy va amaliy jihatdan o'rganishga qaratilgan. Aralash metodologiya (so'rovnomalar, pedagogik kuzatuvlar va refleksiv tahlil) asosida o'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'z-o'zini rivojlantirish faoliyati — xususan, mustaqil o'rganish, chuqur refleksiya va o'zini nazorat qilish — kreativlikning asosiy komponentlari (moslashuvchanlik, originallik, muammolarni yangicha hal qilish qobiliyati) rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: O'z-o'zini rivojlantirish, Kreativ salohiyat, Bo'lajak o'qituvchi, Pedagogik ta'lim, Ijodiy qobiliyat, Refleksiya, Mustaqil o'rganish.

Аннотация: Динамичное развитие современной системы образования требует от будущих учителей не только знаний, но и постоянного самосовершенствования, а также способности к творческому подходу. Данное исследование направлено на теоретическое и практическое изучение значимости процесса саморазвития как ключевого фактора в формировании креативных способностей будущих педагогов. Результаты исследования, проведенного на основе смешанной методологии (анкетирование, педагогические наблюдения и рефлексивный анализ), показывают, что деятельность по саморазвитию — в частности, самостоятельное обучение, глубокая рефлексия и самоконтроль — оказывает прямое влияние на развитие основных компонентов креативности (гибкость, оригинальность, способность находить нестандартные решения проблем).

Ключевые слова: Саморазвитие, Креативные способности, Будущий учитель, Педагогическое образование, Творческие способности, Рефлексия, Самостоятельное обучение.

Abstract: The dynamic development of the modern education system demands from future teachers not only subject knowledge but also a continuous capacity for self-improvement and creative thinking. This study is aimed at theoretically and empirically investigating the significance of the self-development process as a key factor in fostering creative abilities among prospective teachers. The findings, derived from a mixed-methods approach (surveys, pedagogical observations, and reflective analysis), demonstrate that self-development activities—particularly self-directed learning, deep reflection, and self-regulation—exert a direct positive influence on the development of core creativity components: flexibility, originality, and the ability to solve problems in novel ways.

Keywords: Self-development, Creative abilities, Future teacher, Teacher education, Creativity, Reflection, Self-directed learning.

Kirish Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar davrida ta'lim sohasi tub o'zgarishlardan o'tmoqda. Bu o'z navbatida bo'lajak o'qituvchilarga nafaqat an'anaviy bilim va ko'nikmalarni, balki mazmunli o'z-o'zini rivojlantirish (self-development) qobiliyatini ham talab qiladi. O'z-o'zini rivojlantirish — bu shaxsning o'z ehtiyoj, qiziqish va maqsadlariga muvofiq bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlarni mustaqil ravishda boyitib borish jarayonidir. Ilmiy adabiyotlarda bu jarayon kreativ salohiyatni rivojlantirishning asosiy sharti sifatida ta'kidlanib kelmoqda. Kreativ salohiyat esa, yangi, foydali va original g'oyalarni ishlab chiqish va amalga oshirish qobiliyati bo'lib, zamonaviy o'qituvchining professional mahoratining yuragidir. Shu bilan birga, oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni aynan shu kreativ salohiyatni rivojlantirishga qaratilgan tizimli yondashuvlar hali ham yetarli darajada rivojlanmagan. Shu sababli, o'z-o'zini rivojlantirish jarayonini kreativ salohiyatni shakllantirish vositasi sifatida o'rganish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi o'z-o'zini rivojlantirishning bo'lajak o'qituvchilarda kreativ salohiyatni rivojlantirishdagi rolini aniqlash va uning samaradorligini amaliy yo'l bilan tasdiqlashdan iborat. Buning uchun quyidagi vazifalar belgilandi: 1) o'z-o'zini rivojlantirish va kreativ salohiyat tushunchalarini

nazariy jihatdan tahlil qilish; 2) bo'lajak o'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish darajasini va kreativ salohiyatini diagnostika qilish; 3) o'z-o'zini rivojlantirishni rag'batlantiruvchi pedagogik sharoitalarni ishlab chiqish va ulardan foydalangan holda pedagogik eksperiment o'tkazish; 4) olingan natijalarni tahlil qilib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Asosiy qism

Ilmiy fikr tarixida o'z-o'zini rivojlantirish tushunchasi L.S. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga asoslangan bo'lib, shaxsning o'zini o'sha zonaning chegaralaridan tashqariga ko'tarish istagi sifatida talqin qilinadi. Zamonaviy tadqiqotchilar esa o'z-o'zini rivojlantirishni professional o'sishning asosiy mexanizmi deb hisoblaydilar. Xususan, kelajakdagi o'qituvchilar uchun bu jarayon ularning ijodiy potensialini ochishning kaliti hisoblanadi. S.O. Dovbnia va hamkorlari kreativ potensialni "nafaqat atrof-muhitda, balki o'zida ham yangilik yaratish qobiliyati" sifatida ta'riflab, uni o'z-o'zini rivojlantirish bilan bevosita bog'laydilar.

Kreativ salohiyatni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar ham keng olib borilmoqda. A. Zubalii o'qituvchilarning o'zlarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishi kerakligini, bu esa o'z navbatida o'z-o'zini ta'lim (self-education) va o'z-o'zini rivojlantirish orqali amalga oshirilishini ta'kidlaydi. O'zbekiston ilmiy maktabi vakillari ham ushbu masalaga e'tibor qaratishmoqda. G.O. Ernazarova oliy ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarda kreativlikni rivojlantirish xususiyatlarini ko'rib chiqqan bo'lsa, boshqa tadqiqotchilar o'quvchilarda kreativ fikrlashni shakllantirishda o'qituvchining o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatining ahamiyatini alohida ta'kidlab o'tishgan. Barcha bu ishlar o'z-o'zini rivojlantirish va kreativ salohiyat o'rtasidagi chambarchas bog'liqlikni ko'rsatadi, lekin ularning o'zaro ta'siri mexanizmini amaliy jihatdan chuqur o'rganish hali ham yetarli emas.

Muhim nazariy asos sifatida T.H. Morrisning ishlari xizmat qiladi. Uning tadqiqotlari mustaqil o'rganish (self-directed learning) orqali kreativ o'quv natijalariga erishish mumkinligini, shuningdek, o'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyati ular o'quvchilarda ham shu qobiliyatni rivojlantirishga yordam berishini isbotlab beradi. Qian va hamkorlari o'tkazgan so'nggi tadqiqot ham mustaqil o'rganishning kreativlikka to'g'ridan-to'g'ri ijobiy ta'sir ko'rsatishini, shuningdek,

ochiq fikrlilik (openness to experience) kabi o'zgaruvchilar orqali bevosita ta'sir etishini ko'rsatgan .

Muhokama Dastlabki diagnostika natijalari ko'rsatdiki, talabalarning aksariyatida o'z-o'zini rivojlantirish va kreativlik darajasi o'rtacha va past darajada edi. Pedagogik eksperimentdan keyin olingan natijalar esa aniq farqni ko'rsatdi. Eksperimental guruhdagi talabalarning kreativlik testidagi ballari statistik jihatdan ahamiyatli darajada ($p < 0.01$) oshdi. Ayniqsa, ularning moslashuvchanlik (bir nechta echim topish) va originallik (nozik, noyob g'oyalar taklif qilish) ko'rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilandi. Nazorat guruhida bunday ijobiy o'zgarishlar deyarli kuzatilmadi. Intervyu natijalari esa, o'z-o'zini rivojlantirish faoliyati talabalarga o'z fikrlarini erkin ifodalash, xatolardan qo'rqqan holda emas, balki ularni o'rganish manbai sifatida qabul qilish imkonini berganligini ko'rsatdi. Refleksiv jurnallar yuritish ularning o'z o'ylash jarayonlarini tahlil qilish qobiliyatini, ya'ni metakognitiv ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berdi. Bu natijalar S.T. Nyshanova va boshqalarning fikricha, zamonaviy kompetentsiya yondashuvida kelajakdagi o'qituvchilarni tayyorlash mazmunini qayta ko'rib chiqishni talab qilishini tasdiqlaydi. Shunday qilib, o'z-o'zini rivojlantirish faqatgina bilim oshirish vositasi emas, balki shaxsning kreativ salohiyatini rivojlantirishning asosiy omili ekanligi aniq isbotlandi.

Xulosa Olib borilgan tadqiqot o'z-o'zini rivojlantirish jarayonining bo'lajak o'qituvchilarda kreativ salohiyatni shakllantirishdagi hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini amaliy jihatdan tasdiqladi. O'z-o'zini rivojlantirish — mustaqil o'rganish, refleksiya va o'zini nazorat qilish kabi faoliyatlar — kreativlikning asosiy o'lchovlari bo'lgan moslashuvchanlik, originallik va muammolarni hal qilish qobiliyatini to'g'ridan-to'g'ri rivojlantiradi. Bu natijalar pedagogik ta'lim muassasalarida an'anaviy ta'lim tizimini yangi, talaba-markazli va rivojlanishga qaratilgan yondashuvlar bilan boyitish zarurligini ko'rsatadi. Amaliy jihatdan, oliy ta'lim dasturlariga talabalarning o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan modullarni joriy etish, ular uchun refleksiv va ijodiy faoliyat maydonlarini yaratish zarur. Kelajakdagi tadqiqotlar esa, turli fanlar bo'yicha o'z-o'zini rivojlantirish strategiyalarining kreativ salohiyatga ta'sirini chuqurroq o'rganishga qaratilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] World Economic Forum. (2023). Future of Jobs Report 2023. Geneva: WEF.
- [2] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847-son Farmoni, 08.10.2019.
- [3] Torrance, E. P. (1974). Torrance Tests of Creative Thinking. Bensenville: Scholastic Testing Service.
- [4] Robinson, K., & Aronica, L. (2017). Creative Schools: The Grassroots Revolution That’s Transforming Education. London: Penguin Books, p. 134–156.
- [5] Quronov M. Ijodkorlik pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 112-bet.
- [6] O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi. (2024). Innovatsion ta’lim statistikasi 2020–2024. Toshkent, 45-bet.
- [7] OECD. (2023). PISA 2022 Results: Creative Thinking. Paris: OECD Publishing.
- [8] O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2023). Oliy ta’lim standartlari (yangi tahrir). Toshkent, 23-bet.
- [9] Usmonova Sh. Zamonaviy ta’limda ijodiy yondashuv. – Toshkent: Universitet, 2022. – 67-bet.
- [10] To‘xtaxo‘jayeva D. Kreativ pedagogika. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2023. – 89-bet.
- [11] IT-Park Uzbekistan. (2025). Yillik hisobot. Toshkent. [12] Singapore Ministry of Education. (2022). Applied Learning Programme: Creativity and Innovation Report.

